

neděle 11/6

Mikulov

zámek, Sala terrena, 19³⁰

B3 Ensemble

Vojtěch Jakl / barokní housle

Michal Raitmajer / viola da gamba

Elias Conrad / teorba

Filip Hrubý / cembalo, varhanní pozitiv

Ve spolupráci

muo | MUZEUM UMĚNÍ
OLOMOUC

Koncert je nahráván Českým rozhlasem.

program

MORAVIA SUBURBIUM VINDOBONAE

Johann Heinrich Schmelzer (ca. 1620–1680)

Sonata IX a moll pro housle, violu da gamba a basso continuo

Anonym (Heinrich Ignaz Franz Biber?)

Sonatina d moll pro violu da gamba a basso continuo

Ignazio Albertini (1644–1685)

Sonata III h moll pro housle a basso continuo

Alessandro Poglietti (? -1683)

Sonata D dur pro housle, violu da gamba a basso continuo

Ignazio Albertini

Sonata II F dur pro housle a basso continuo

Antonio Bertali (1605–1669)

Sonata d moll pro housle, violu da gamba a basso continuo

Johann Kaspar Kerll (1627–1693)

Ricercata in cylindrum phonotacticum transferenda

Johann Heinrich Schmelzer

Sonata VII G dur pro housle, violu da gamba a basso continuo

Anonym

Contrapunct sopra la Baßigaylos d'Altr.

Variace na chorál

Wie schön leuchtet der Morgenstern / Jak krásně září Jitřenka

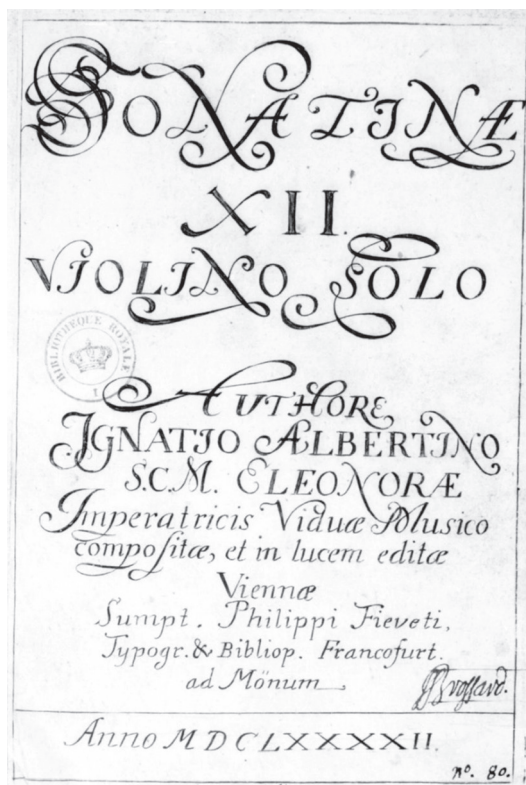
Rakouský skladatel **Johann Heinrich Schmelzer** (1620/23–1680) byl považován za jednoho z nejvýznamnějších houslistů své doby a mnoho současníků o něm píše jako o „téměř nejdokonalejším houslistovi v Evropě.“ O jeho mládí není známo takřka nic, ale někdy kolem 30. let 17. století nastoupil do služeb na habsburském dvoře ve Vídni, kde si velice rychle vybudoval slibnou kariéru. S hudbymilovným císařem Leopoldem I. byl v blízkém kontaktu, zastával dlouhou dobu pozici místokapelníka a v roce 1679 ho císař jmenoval nástupcem Giovanniho Feliceho Sancese do pozice kapelníka. Schmelzer se tak stal prvním neitalským kapelníkem císařské kapely. Svou novou funkci stihl vykonávat jen několik měsíců, a to v Praze, kam císař se dvorem přesídlil ve snaze utéct z Vídně sužované morovou epidemií. Bohužel tato epidemie následně zasáhla i Prahu, kde jí Schmelzer v roce 1680 podlehl.

Sonata IX a moll a *Sonata VII G dur* pocházejí se sbírky *Duodena Selectarum Sonatarum* (Norimberk, 1659), která obsahuje sonáty pro obsazení jedněch či dvou houslí, violy da gamba a bassa continua. Jde o zajímavý bod ve vývoji formy triové sonáty, která dospěla na přelomu 17. a 18. ke svému archetypu v ruce Arcangela Corelliho. U Schmelzera je zachována rovnost dvou vrchních partů, oba mají příležitost předvést se v sólových částech, které vždy vycházejí z (a ústí do) společných částí plných imitací. *Sonáta IX* je výjimečná svou poslední částí, která připomíná žánr *battaglia*, tedy vojenskou hudbu, zatímco *Sonata VII* svým úvodním dialogem mezi houslemi a violou da gamba, označeným *Presto*, předznamenává stálé zrychlování notových hodnot po celou dobu sonáty do až téměř závratného konce.

Sonatina d moll pro violu da gamba a basso continuo je anonymní skladbou nacházející se v kroměřížském archivu. V rukopisu tvoří preludium ke suitě o devíti větách. Jde o vysoce virtuózní kompozici, která nese znaky stylu známého jako *stylus fantasticus*, tedy dlouhé pasáže rychlých not nad basovou prodlevou v alternaci s volnými částmi vyžadujícími občas až extrémní interpretační a tempovou flexibilitu. Identita autora je sporná – rukopis obsahuje verzi jak pro violu da gamba, tak pro housle, a jde dle čistoty a vodoznaku zjevně o kopii napsanou po roce 1680. Je zcela možné, že jde o jedinou dochovanou skladbu pro violu da

gamba **Heinricha Ignaze Franze Bibera**, snad nejvlivnějšího houslisty 17. století ve střední Evropě. Biber pobýval v Kroměříži mezi lety 1669 a 1670 a i po odjezdu do Salcburku na pozici dvorního kapelníka udržoval kontakt s Pavlem Josefem Vejvanovským a zasílal kopie svých děl. Navíc je známo, že Biber složil jako svůj první opus několik gambových sonát, žádná z nich se ale nedochovala; nezbyvá tedy než se pouze domnívat, že je tato skladba jednou ze ztracených perel hudebního velikána Bibera.

Obdivuhodnou kompoziční kvalitu vykazuje 12 sonát pro housle a bas-
so continuo **Ignazia Albertiniho** (ca. 1644–1685). V první a jedné z mála zmínek o životě tohoto italského houslového virtuóza, a sice v kore-

Titulní strana 12 houslových sonát Ignazia Albertiniho (Víděň/Frankfurt, 1692)

spondenci mezi Johannem Heinrichem Schmelzerem a olomouckým biskupem Karlem II. z Lichtenštejna-Kastelkornu. Je svým známějším kolegou opěvován jako mimořádný hudebník, což svědčí o významné pozici Albertiniho ve Vídni. Vstoupil do služeb Eleonory Magdaleny Gonzagové, vdovy po císaři Ferdinandovi III., a působil zde ve funkci komorního hudebníka až do své nešťastné smrti na následky pobodání, jehož okolnosti zůstávají tajemstvím. Z jeho jediného známého a vydaného díla, které nese název *Sonatinae XII Violino Solo* (Vídeň a Frankfurt, 1692), jsme pro tento program vybrali *Sonátu III h moll* a *Sonátu II F dur*. Obě sonáty se vyznačují pomalým úvodem, několika prostřídáními rychlých částí označených *Allegro*, ve kterých houslista dostává prostor předvést technickou dovednost a italskou lehkost, s pomalými a líbeznými částmi *Adagio*. *Sonáta III* končí jiskřivou pasáží dvaatřicetinových not, v *Sonátě II* je naopak závěrem hravá giga.

Původ **Alessandra Pogliettiho** (rané 17. st.–1683) zůstává neznámý, ale je možné, že se narodil přímo na Moravě. Prvním známým dokladem o Pogliettiho totožnosti je ustanovení jeho pozice varhaníka ve vídeňské dvorní kapele pod vládou Leopolda I. v roce 1661. Svůj post úspěšně držel do konce života; jakožto císařův oblíbenec si vysloužil titul *Comes palatinus Caesareus* (císařský falckrabě, tedy zástupce panovníka) a těšil se i obdivu ze strany papeže, který mu udělil Řád zlaté ostruhy. Přátelil se s mnohými šlechtici v okolí Vídně, včetně hudbymilovného Karla II. z Lichtenštejna-Kastelkornu, olomouckého biskupa mezi lety 1664–1695. Z období Karlova působení pochází podstatná část hudebního archivu kroměřížského zámku, kde je zanechán kromě spousty klávesové a duchovní hudby i rukopis Pogliettiho *Sonáty D dur*. V hojné míře je zde využito imitačních prvků mezi houslemi a violou da gamba, závěrečné *Adagio* je pak příkladnou ukázkou práce s chromatickým tématem a různorodými rytmickými figurami.

Veronský rodák **Antonio Bertali** (1605–1669) byl od roku 1624 houslistou na vídeňském dvoře Ferdinanda II. V roce 1649 se stal následovníkem Giovanniho Valentiniho na pozici dvorního kapelníka, kterou držel do konce svého života. V této funkci složil velké množství duchovní hudby, virtuózní instrumentální sonáty a zasloužil se o vývoj vídeňské operní

scény. Mimo jiné byl zaměstnán na biskupském dvoře v Kroměříži, kde se do dnešní doby zachovala podstatná část jeho díla, převážně instrumentálních kompozic pro velké obsazení. Německý skladatel a významný teoretik Christoph Bernhard jeho tvorbu ve svém spisu *Tractatus compositionis augmentatus* uvádí jako příklad divadelního stylu (*stylus luxurians teatralis*).

Sonata a 2 Violino et Viola di Gamba cum Basso pro Organo Di Sign: Anthonio Bertali je nápis na titulní straně rukopisu výjimečné sonáty, která nešetří brilantními, ba až bizarními pasážemi a motivy. Její opis se dochoval v archivu uppsalské univerzity. Pochází ze sbírky švédského skladatele a varhaníka Gustava Dübena, která obnáší 2300 hudebních rukopisů a kolem 150 tisků.

První strana gambového partu Sonáty a 2 Antonia Bertaliho

Johann Caspar Kerll (1627–1693), rodák ze saského Adorfu, byl za svého života jedním z nejvýznamnějších varhaníků a skladatelů v Evropě. Absolvoval studia u vídeňského dvorního kapelníka Giovanniho Valentiniho, načež působil jako varhaník nejdříve ve Vídni a později v rezidenčním paláci Leopolda I. Viléma Habsburského v Bruselu. V roce 1656 přijal post vicekapelníka na mnichovském dvoře, jehož se po sedmnácti letech vzdal, údajně kvůli vyhroceným hádkám s ostatními dvorními hudebníky – zejména italskými zpěváky – a odcestoval do Vídně, kde téměř do konce života působil jako varhaník na císařském dvoře. Kerllova kosmopolitní osobnost se odráží v jeho díle: kromě velkého množství církevních vokálně-instrumentálních skladeb psal Kerll instrumentální hudbu v italském i francouzském stylu a známe i názvy jedenácti oper, jejichž rukopisy se bohužel nedochovaly.

Kerllova *Ricercata in cylindrum phonotacticum transferenda* reprezentuje zasazení typické hudební formy sedmnáctého století (*ricercare*) do zvláštního kontextu – byla publikována v roce 1650 v rámci spisu *Musurgia Universalis* německého jezuitského učence Athanasia Kircherera. Toto velice obsáhlé dílo pojednává nejen o dějinách hudby a teorii kompozice, ale i o sluchovém aparátu člověka i různých zvířat, algoritmu pro automatické komponování a v neposlední řadě o stavbě samohrajících varhan. Na Kerllově skladbě autor ukazuje, jak by měla být čtyřhlasá klávesová kompozice správně naprogramována do hracího válce. Jde tedy o výjimečné setkání *stile antico* (starého, přísného způsobu kompozice) s nejmodernější technologií své doby.

Manuskript anonymní skladby s názvem *Contrapunct sopra la Bagaylos d'Altr.* je uložen ve sbírce Codex XIV 726 v hudebním archivu vídeňského konventu minoritů. Z hlediska houslové literatury jde o dílo, které nemá obdoby. Autorem textu i melodie původního chorálu *Wie schön leuchtet der Morgenstern* datovaného do roku 1597, který se stal předlohou pro tyto virtuózní variace, je Philipp Nicolai.

409

Ein Geistlich Braut-

Lied der gläubigen Seelen/ von Je- su Christo ihrem himlischen Bräutigam: Gestellt über den 45. Psalm des Propheten Davids. D. Philippus Nicolai.

Wie schön leuchtet der Morgenstern / Voll Gnad vnd Warheit
Du Sohn Davids/ auß Jacobs Stamm / Mein König vnd mein
von dem HERRN/ Die süsse Wurzel Jesse/ Lieblich/freundtlich/
Bräu ti gam / Hast mir mein Herz besessen/
Schön vnd herrlich/ Groß vnd ehrlich / Reich von Gaben/ Hoch vnd sehr
prächtigt erhaben.

I.

Wie schön leuchtet der Morgenstern/
Voll Gnad vnd Warheit von dem HERRN/
Die süsse Wurzel Jesse?
Du Sohn David/ auß Jacobs Stamm/
Mein König vnd mein Bräutigam/
Hast mir mein Herz besessen/
Lieblich/freundtlich/
Schön vnd herrlich/ Groß vnd ehrlich/
Reich von Gaben/
Hoch vnd sehr prächtigt erhaben.

Bff   Ey

První vydání *Wie schön leuchtet der Morgenstern*
ve sbírkce *Frewdenspiegel deß ewigen Lebens* (1599)

Autorem vídeňského rukopisu by mohl být Nikolaus Adam Strungk, či podle nejnovějších výzkumů pravděpodobněji Nicolaus Bruhns, který byl vyhlášen svou schopností hrát basový part na varhanní pedály a k tomu houslový part současně. Se stoprocentní jistotou ale zatím nebyl nikdo schopný dílo spolehlivě autorizovat.

Počáteční *passacaglia* (*Baßigaylos*) je typickou ukázkou ostinátního basu a variací v houslích. V celé druhé části, tedy chorálových variacích, se proplétá melodie původního chorálu, zpočátku citovaná ve své holé podobě, později skrytá ve středních hlasech virtuózních houslových variací, či v partu *basso continuo*.

Vojtěch Jakl, Filip Hrubý

Vojtěch Jaki studoval hru na moderní housle na pražské konzervatoři (Dagmar Zárubová, Jaroslav Foltýn) a poté na Ostravské univerzitě (Jiří Vodička). Je absolventem hudební fakulty JAMU (Lenka Torgersen) a renomované akademie Schola Cantorum Basiliensis, kde studoval ve třídě fenomenální houslistky Amandine Beyer a stále pokračuje v doplňkovém studiu. Zúčastnil se mistrovských a interpretačních kurzů u osobností, jako je např. John Holloway, Lucy van Dael, Ton Koopman, Olivier Schneebeli, Patrick Cohën-Akenine, Petr Zejfart, Jiří Sycha a další. Pravidelně spolupracuje se soubory Collegium 1704, Collegium Marianum, Ensemble Inégal, Musica Florea nebo Czech Ensemble Baroque. Jako člen těchto uskupení spolupracoval na natáčení řady CD a vystupuje s nimi na významných evropských pódích a festivalech (např. Pražské jaro, Dvořákova Praha, Svatováclavský hudební festival, Bachfest Leipzig, Château de Versailles Spectacles, Resonanzen Festival Wien atd.). S B3 Ensemble se v rámci našeho festivalu úspěšně představil již před třemi lety.

Michal Raitmajer hrál na violoncello od svých šesti let. V roce 2014 nastoupil ke studiu na brněnskou konzervatoř, které úspěšně ukončil

v roce 2018. Téhož roku byl přijat ke studiu na HF JAMU v oboru historické violoncello pod pedagogickým vedením Marka Štryncla, významného violoncellisty, dirigenta a inovátora na poli historické interpretace. Řadu let se věnuje historicky poučené interpretaci na violoncello i violu da gamba. Zúčastnil se řady prestižních mistrovských kurzů u českých i zahraničních umělců, jakými jsou např. Jiří Bárta, Petr Wagner či Johannes Boer. Pravidelně spolupracuje s významnými orchestry (Musica Florea, Czech Ensemble Baroque aj.), jako člen B3 Ensemble, hudebního uskupení zaměřujícího se primárně na historicky poučenou interpretaci hudby 17. a 18. století, vystoupil na našem festivalu; je také oblíbeným hostem abonentního cyklu koncertů staré hudby „B. M. Willi uvádí...“

Absolvent salcburské univerzity Mozarteum a Scholy Cantorum Basiliensis, německý loutnista a kytarista **Elias Conrad** se specializuje se na rozsáhlý repertoár od 16. do 19. století. Je hostem na renomovaných pódíích a festivalech, jako jsou např. MAfestival Bruggy, Oude Muziek Festival Utrecht, Innsbrucker Festtage der Alten Musik, Händelfestspiele Göttingen ad. Podílel se na produkcích a nahrávkách se slavnými sólisty (Andreas Scholl, Tamar Halperin, Amandine Beyer), dirigenty (René Jacobs, Alfredo Bernardini, Raphaël Pichon, Alessandro De Marchi) a orchestry a institucemi (Gli Incogniti, Pygmalion, Nordic Symphony Orchestra, Abendmusiken Basel, Le Concert Idéal, Ensemble Mare Nostrum, Vienna Morphing Orchestra, L'Orfeo, La Banda, Mozarteumorchester Salzburg, Sinfonieorchester Basel, Tiroler Festspiele Erl, Theater Basel, Opera du Rhin nebo Teatro Carlo Felice Genova). Je laureátem i vítězem mnoha mezinárodních soutěží. Nahrává pro labely Aparté, Arcana/ Outhere, Pan classics, Evidence a Evil Penguin Classic. Je uměleckým vedoucím souboru Mozaique a spoluzakladatelem několika renesančních, barokních a jazzových souborů.

Cembalista **Filip Hrubý** se po úspěšném dokončení studia oboru hra na cembalo na Gymnáziu P. Křížkovského u renomovaného interpreta Martina Hrocha stal posluchačem brněnské JAMU ve třídě cembalistky prof. Barbary Marie Willi. V současné době je studentem prestižní švýcarské akademie Schola Cantorum Basiliensis ve třídě

Jörga-Andreas Böttichera. Absolvoval řadu mezinárodních interpretačních kurzů a seminářů pod vedením některých z nejvýznamnějších osobností ve svém oboru, např. Ton Koopman, Pierre Hantaï, Beatrice Martin, Jörg-Andreas Bötticher, Jacques Ogg aj. Vystupuje jako sólista i komorní hráč s předními českými orchestry (Filharmonie Brno, Czech Virtuosi, Brno Contemporary Orchestra, Janáčkův komorní orchestr) a sólisty (Pavel Šporcl, Vilém Veverka, Václav Hudeček). Kromě cembala se věnuje také kompozici a varhanní hře.